

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)
Cilt: 10, Sayı: 19, Mart 2023, s. 41-58, ISSN: 2148-2527

Journal of Harput Studies, Vol. 10, Issue 19, March 2023, pp. 41-58

Araştırma Makalesi/Research Article

ŞEYH ÖMER EFENDİ VE KENDİSİNE YAZILAN “BÜTÜN DÜNYÂ YALAN İMİŞ” ŞİİRİ

*Sheikh Ömer Efendi and the Poem of the “The Whole World is Lie”
Written for Him*

Abdulsamet DEMİRBAĞ¹

Geliş/Received: 16.01.2023

Kabul/Accepted: 02.04.2023

Öz

Tarih boyunca pek çok âlim ve mutasavvıf şahsiyetlerin yetiştiği yörelerden biri de Elazığ'ın Palu ilçesidir. Bu şahsiyetlerin dinî, ilmî ve tasavvufî çalışmaları bölgenin ilmî ve kültürel kimliğinin inşasında önemli rol oynamıştır. Palu'nun Andılar (Sağona) köyünü yurt edinen Molla Kasım Hoca ailesi de ilim ve kültür faaliyetlerini nesilden nesile sürdürmeyi kendilerine vazife addeden bir soy olarak bilinmektedir. Bu soyun bir ferdi olan Şeyh Ömer Efendi, ilmî kişiliğinin yanında yöre insanı arasındaki anlaşmazlıkları sulha kavuşturma adına gayret gösteren saygın bir kanaat önderi olmuştur. Yöre halkı da bu şahsiyetin vefatı üzerine şiirler kaleme alarak kendisine duydukları muhabbet ve ardından duydukları üzüntüyü dile getirmiştir. Bu çalışmada önce hayatı hakkında yazılı kaynaklarda pek bilgi bulunmayan Şeyh Muhammed Efendi'nin (Hacı Baba) oğlu Şeyh Ömer Efendi hakkında bilgi verilecektir. Sonra Palu'nun Üçdeğirmenler köyünde yaşamış Ahmet Efendi'nin Şeyh Ömer Efendi hakkında kaleme aldığı Bütün Dünyâ Yalan İmiş adlı şiirin çeviri yazısı ve tahlili yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Ömer Efendi, Bütün Dünyâ Yalan İmiş, şiir, metin, tahlil.

Abstract

Palu district of Elazığ is one of the regions where many scholars and sufi personalities grew up throughout history. The religious, scientific and mystical studies of these personalities played an important role in the construction of the scientific and cultural identity of the region. Molla Kasım Hodja family, who settled in the village of Andılar (Sağona) in Palu, is also known as a lineage that considers it their duty to continue their scientific and cultural activities from generation to

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sametdemirbag@munzur.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0438-2419

generation. Sheikh Ömer Efendi, who is a member of this lineage, became a respected opinion leader who made an effort to reconcile the disagreements among the local people besides his scientific personality. The local people also wrote poems on the death of this person and expressed their love for him and the sadness they felt afterwards. In this study firstly information will be given about Sheikh Ömer Efendi, son of Sheikh Muhammed Efendi (Hacı Baba), whose life is not known in written sources. Then the translation and analysis of the poem “The Whole World is Lie” written by Ahmet Efendi, who lived in Üçdeğirmenler village of Palu, about Sheikh Ömer Efendi will be made.

Keywords: Sheikh Ömer Efendi, The Whole World is Lie, Poetry, text, analysis.

Giriş

İlmî ve kültürel hazinelerin aktarımında Anadolu topraklarındaki mümtaz şahsiyetlerin çaba ve gayretlerinin çok önemli bir yeri vardır. Memleketlerin birlik ve beraberliğinin tesisinde ve dirliğin sağlanmasında rol oynayan önemli etmenlerin başında da karşılık beklemeden yapılan bu hizmetler gelmektedir. Şehirlerin maddeten bayındır hâle gelmesinde maddi gayretler söz konusu iken insanların ihya olmasında ise ilmî ve kültürel faaliyetlerin etkisinin olduğu bilinmektedir. Ülkemizin hemen hemen her yerinde bir kısmı memleket sathında tanınan manevi önderler bulunmakla beraber çoğu sadece bulunduğu bölgede hizmet etmiş kahramanlar mevcuttur. Bu çerçevede Palu'nun Andılar (Sağona) köyünü yurt edinen Molla Kasım Hoca ailesinin önemli vazifeleri icra ettiği bilinmektedir.

Yazılı kaynaklarda hayatı hakkında pek bilgi bulunmayan Molla Kasım Hoca'nın torunu Şeyh Ömer Efendi 1884 yılında Palu'nun Andılar (Sağona) köyünde doğmuştur. Babası yörenin önemli âlimlerinden Şeyh Muhammed Efendi (Hacı Baba), annesi Ayşe Hanım'dır. İlk eğitimini babası Şeyh Muhammed Efendi'den alan Şeyh Ömer Efendi, daha sonra ağabeyi Şeyh İbrahim Efendi² ile birlikte Andılar (Sağona) Medresesinde ilmî tedrisatına devam etmiştir. Fıkıh, tefsir, kelim, hadis gibi alanlarda kendini yetiştiren Şeyh Ömer Efendi, babası Şeyh Muhammed Efendi'nin vefatı üzerine Andılar Medresesinde ağabeyi ile birlikte müderrislik görevinde bulunmuştur. Hem babası hem de ağabeyinin yanında birçok davanın sulha kavuşturulmasına şahitlik eden Şeyh Ömer Efendi, onlardan devraldığı bu vazifeyi devam ettirmiştir. Aynı zamanda Nakşî ve Kadirî şeyhi olan Şeyh Ömer

² Şeyh İbrahim Efendi, 1882 yılında Palu'nun Andılar (Sağona) köyünde dünyaya gelmiştir. İlmî kişiliğinin yanı sıra yaşadığı dönemde verdiği fetvalarla adından söz ettirmiştir. Nakşî ve Kadirî tarikatına bağlı Şeyh İbrahim Efendi, irşat görevini Palu ve yöresinde icra etmekle beraber zaman zaman Bingöl ve Diyarbakır yörelerinde de bu görevini devam ettirmiştir. 1927 yılında vefat eden Şeyh İbrahim Efendi, Palu'nun Andılar köyündeki Molla Kasım Hoca Türbesine defnedilmiştir (Nazik, S., Demirbağ A., Demirbağ M., 2021:15-16).

Efendi'nin Diyarbakır, Elazığ, Bingöl şehirleri ile Palu yöresinde irşat vazifesini yerine getirdiği de bilinmektedir. Hem şeyhliği hem de müderrisliğiyle tanınan Şeyh Ömer Efendi'nin şairlik yönünün olduğu bilinmekle beraber şiirlerine ulaşılamamıştır. Mütevazı bir yaşam süren Şeyh Ömer Efendi, iki evlilik yapmış bu evliliklerden iki kız, beş erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Ömrü boyunca birçok talebe yetiştiren ve kendini ilme adayan Şeyh Ömer Efendi, hacca gidene kadar bu görevini devam ettirmiştir. Çok arzuladığı hac farizasını yerine getirmek için 1945 yılında gittiği Mekke'de vefat eden Şeyh Ömer Efendi, Cennetü'l-Mualla kabristanına defnedilmiştir.³

1. “Bütün Dünya Yalan İmiş” Şiirinin Tahlili

Hac ibadeti, İslam'ın temel şartlarından olup belirli kurallar çerçevesinde yapılan malî ve bedenî bir ibadettir. Bu ibadeti yerine getirmek isteyen Müslümanlar, hem İslami bir vecibeyi yerine getirmenin hem de kutsal beldeleri görmenin heyecanını yaşamaktadır. Ulaşımın ve maddi imkânların bu denli gelişmediği zamanlarda hacca giden hacı adayları, kutsal beldeleri görmek ve hac farizasını yerine getirmek için birçok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. Bu zorluklardan biri de aylarca süren zorlu hac yolculuğudur. Bu uzun zaman dilimi, hem hacı adayları hem de hacı yakınları üzerinde duygusal birtakım etkiler bırakmıştır. Bu vesileyle kendilerine muhabbet duyulan kanaat önderlerinin hacca gidişi ve hacdan dönüşü için şiirlerin kaleme alındığı bilinmektedir. Bazen de bu saygın şahsiyetlerin kutsal beldelerde vefat etmesi üzerine şiirler yazılmıştır. Bu şiirlerden biri de Palu yöresinde tasavvufî ve ilmî kişiliğiyle tanınan Şeyh Ömer Efendi için yazılmıştır.

Bütün Dünya Yalan İmiş adlı bu şiir, Palu'nun Üçdeğirmenler köyünde yaşamış olan Ahmet Efendi⁴ tarafından kaleme alınmıştır. Ahmet Efendi'nin yazdığı bu şiir, Şeyh Ömer Efendi'ye duyduğu muhabbetin bir tezahürüdür. Şiirin Şeyh Ömer Efendi'nin ağzından kaleme alınması, ölüm hadisesinin ölenin ağzından âdeta canlı bir şekilde okuyuculara sunulması dikkat çekicidir. Bu yönüyle şiir tasvir, ifade ve çağrışımlar açısından önemlidir.

³ Bu bilgiler, 2000 yılında Şeyh Abud Efendi (Abidin Demirbağ) ile yapılan mülakatla tespit edilmiştir.

⁴ Ahmet Efendi, 1888 yılında Palu'nun Üçdeğirmenler (Herpünk) köyünde dünyaya gelmiştir. Babası ilmî kişiliğiyle tanınan Rıza Efendi, annesi Emine Hanım'dır. Aile büyüklerinin Erzurum'dan Palu'ya göç ettikleri bilinmektedir. Ahmet Efendi, ilk eğitimini babası Rıza Efendi'nin yanında almıştır. Sonraki eğitimine dair bir bilgi ise bulunmamaktadır. Hem ilmî hem de edebî yönü olan Ahmet Efendi, Palu'nun Üçdeğirmenler (Herpünk) ve Gömeçbağlar (Tilk) köylerinde fahri imamlık yapmıştır. Üç evlilik yapan Ahmet Efendi'nin beş erkek, beş kız çocuğu olmak üzere on çocuğu olmuştur. Mütevazı bir yaşam süren Ahmet Efendi, 1979 yılında Palu'nun Üçdeğirmenler köyünde vefat ederek bu köye defnedilmiştir. (Bu bilgiler, 02.01.2023 tarihinde Ali Rıza CİRİT ile yapılan mülakatla tespit edilmiştir.)

Çeviri yazısı yapılan metin, Ahmet Efendi'nin kendi el yazısı ile yazılmış olmamakla birlikte Ömer Faruk el-Kürdî tarafından istinsah edilmiştir. Söz konusu bu şiir, birçok müstensih tarafından çoğaltılarak yöre halkı tarafından çeşitli sohbet meclislerinde okunmuştur. Dolayısıyla elimizdeki metin, istinsah edilmiş metinlerden biridir. Ayrıca Şeyh Ömer Efendi'nin vefatı üzerine yazılan bu şiirin dışında ikinci bir şiirin olduğu bilinse de bu şiire ulaşılamamıştır.⁵

Orijinal metnine ulaşamadığından istinsah edilmiş metni esas alınan çalışmada harflerin, hareketlerin eksik veya yanlış kullanılmasından kaynaklı problemler mevcuttur. Metinde yazım yanlışı bulunan sözcüklerin doğru hâli göz önünde bulundurulmuş, söz konusu durum dipnotta belirtilmiştir. Şiirde sanat yapma endişesi ile sanatlı bir dil ve üslup kullanma endişesinden ziyade lirik bir anlatımın biçimlendirdiği sade ve tabii bir dil ve üslubun kullanıldığı söylenebilir. Yirmi üç dördlükten oluşan şiirde, Arapça ve Farsça birtakım kelime ve terkiplere yer verilmiştir. Bunlar çoğu dinî tasavvufi çevrelerce bilinen ve kullanılan göstergelerdir. Örneğin 2. dördlüğün 1 ve 3. mısraındaki *Şavm u şalât eyledim/Râh-ı Hicâzı boyladım*, 6. dördlüğün 1 ve 3. mısraındaki *Beytu'llâha dönüp gitsem/Hacerü'l-esvede yüzüm sürsem*, 12. dördlüğün 2. mısraındaki *Böyle imiş emr-i Yezdân*, 15. dördlüğün 2 ve 3. mısraındaki *Toprağımız Beytü'l-ğarem/Böyledir emr-i Zu'l-kerem*, 18. dördlüğün 3. mısraındaki *N'oldı server-i sultânımız*, 19. dördlüğün 2. mısraındaki *Nehy-i münker* ve 23. dördlükte yer alan *Mekke olur mağâm-ı tû/Hacı 'Ömerdür nâm-ı tû/Mücrim Ahmed dost-ı tû* gibi ifadeler kullanılmıştır. Şiirde “yüz sür-, takdire çare olma-, borçlu kal-” gibi deyimsel ifadeler de yer verilmiştir.

Hacerü'l-esvede **yüzüm sürsem** (6. dördlük)

Ki **taqdire olmaz çâre** (17. dördlük)

Mevlâma **borçlu kalmadım** (16. dördlük)

Dördlüklerin sonunda tekrarlanan *Bütün dünyâ yalan imiş* mısraı ile şiirde bir ahenk sağlanmış olmakla beraber birtakım edebî sanatlardan da faydalanılmıştır. Özellikle şiirin ilk yirmi bir dördlüğünde, duygu ve düşüncelerin ölen kişinin ağzından anlatıldığı görülmektedir. “Sanatkârın kendisini ölmüş gibi göstererek veya ölünün ağzından konuşarak duygu ve düşüncelerini dile getirmesi” (Selçuk, 2019: 286) tekellüm-i sâmit olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla ölen kişinin ağzından yazılmış olan bu şiirin

⁵ Bu şiirin ele geçirilen birkaç mısraı şu şekildedir: “Belimden çözerler bendim kuşağım/Gözüme gelmiyor evim, uşağım/Yakasız gömlektir örtü döseğim/Ağla gönül ağla dünyâ yalandır/Yürü dünyâ yürü sonun virandır/Medet şimdiden sonra ahir zamandır.”

“tekellüm-i sâmit” sanatının güzel örneklerinden biri olduğu söylenebilir. Tekellüm-i sâmit sanatının yanında şiirde tenasüp, nidâ, mecâz-ı mürsel, istifham, telmih ve teşhis sanatlarına ait örneklere de rastlanmaktadır.

Aşağıdaki mısralarda birbiriyle bağlantılı sözcüklerin sıralanmasıyla tenasüp sanatına başvurulmuştur.

Şavm u *şalât* eyledim/*Hacc* u *zekât* söyledim/*Râh-ı Hicâzı* boyladım (2. dördlük/tenasüp sanatı)

Beytu'llâha dönüp gitsem/Bütün *farzı* edâ itsem/*Hacerü'l-esvede* yüzüm sürsem (6.dördlük/tenasüp sanatı)

Evlâd u *aḥbâbım* gezer/*Hasretile* ben kıldım *sefer* (8. dördlük/tenasüp sanatı)

Bütün *yârân* u *aḥbâba* (13. dördlük/tenasüp sanatı)

Hamd u *senâlar* eyledim/*Haccımı* edâ eyledim/*Mevlâma* borçlu kalmadım (16. dördlük/tenasüp sanatı)

Emr-i ma' rûf itsem edâ/*Nehy-i münkerden* hem vedâ /Râzı olsun sizden *Hudâ* (19. dördlük/tenasüp sanatı)

5. dördlük ile 9. dördlükte nidâ (seslenme) sanatının örneği verilmiştir.

Vücüdüm çok za'îf oldu/Maḳâmından nidâ geldi/ *Ömer* 'ömrün hitâm oldu/Bütün dünyâ yalan imiş (5. dördlük/nidâ sanatı)

Hacı Selîm u *İbrâhîm*/Oḳu[yu]n *Ḳur'ânı* her dâyim/Nüzül itdi hem 'Azrâ' il[im]/Bütün dünyâ yalan imiş (9. dördlük/nidâ sanatı)

15. dördlüğün ilk mısramda kalem sözcüğü ile kaderin ezelde takdir edildiği; ikinci mısradan ise yazılan kader bağlamında toprak sözcüğü ile Şeyh Ömer Efendi'nin mezarının kastedildiği belirtilerek mecâz-ı mürsel sanatı kullanılmıştır.

Ezelden yazıldı kalem/Toprağımız Beytû'l-ḥarem (15. dördlük/mecâz-ı mürsel sanatı)

Şair 18. dördlükte ölüm hadisesinin bir gün gerçekleşeceğine dikkat çekmek için soru sorarak anlamı güçlendirmek istemiş böylece istifham sanatına başvurmuştur.

Ḳanı ebû ecdâdımız/Hani güzel aḥavâtımız/N'oldı server-i sulṭânımız (18. dördlük/istifham sanatı)

20. dördlükte ise Hz. Muhammet'in mahşer gününde şefaatçi olacağına telmihte bulunulmuştur.

Muhammed Muştafâdur şâfi‘îmiz (20. dördlük/telmih sanatı)

Şeyh Ömer Efendi'nin vefatından duyulan derin üzüntüyü vurgulamak için insana ait olan ağlama eylemi güneş ve ay için kullanılarak teşhis yapılmıştır.

Sana ağlar şems ü kamer (21. dördlük/teşhis sanatı)

Çalışmaya konu olan bu şiirde Şeyh Ömer Efendi'nin hac farızasını yerine getirdikten sonra yaşadığı özlem ve vefatı ile ilgili bilgiler verilmektedir. Şiirde her dördlük *Bütün Dünyâ Yalan İmiş* mısraı ile bitirilerek dünya hayatının geçiciliği ve ahiret hayatının ebediliği vurgulanmak istenmiştir. Ayrıca şiirin dördlüklerinde işlenen konulardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

Şiirin 2. dördlüğünde *Şavm u şalât eyledim/Hacc u zekât söyledim/Râh-ı Hicâzı boyladım* mısralarıyla İslam'ın beş şartından olan namaz, oruç, hac ve zekât ibadetlerinden bahsedilmiştir. Bu ifadelerin şiirin başında kullanılması, bunların bir kulun asıl yapması gereken ibadetler olduğunu hatırlatması açısından önemlidir.

6. dördlükte *Beytu'llâha dönüp gitsem/Bütün farzı edâ etsem/Hacerü'l-esvede yüzüm sürsem* mısralarıyla Şeyh Ömer Efendi'nin hac ibadetinden aldığı lezzeti tekrar yaşamak istediği ancak bir daha bu durumun mümkün olamayacağını kendisinde bıraktığı hüznün hâli ifade edilmektedir.

Şiirin 5 ve 7. dördlüklerinde Şeyh Ömer Efendi'nin vefatından önceki hâli dile getirilmiştir. Kendisiyle birlikte hac farızasını yerine getiren kişilerin anlattıklarına göre de hastalığının şiddetinin artmasıyla birlikte renginin sarardığı, bitkin bir hâle düştüğü ifade edilmiştir:

Vücūdum çok za'îf oldu, Kalmadı tākātım benim/Şarardı vücūdum tenim

8. dördlükte *Şağ u şola kıldım nazar/Evlād u aḥbābım gezer/Hasretile ben kıldım sefer* mısralarıyla Şeyh Ömer Efendi'nin aile efradına duyduğu özlem yansıtılmaya çalışılmıştır.

9. dördlükte geçen *Hacı Selīm u İbrāhīm/Oḡu[yu]n Kur'ānı her dāyim/Nüzūl itdi hem 'Azrā'îl[im]* mısralarından Şeyh Ömer Efendi'nin vefatı esnasında müritleri Hacı Selim ile Hacı İbrahim'in yanında bulunduğu anlatılmaktadır.

10. dördlükte *Rūḡımı alıp çün gitti/Maḡāmında karar etdi/Bütün ervāḫlar seyr etdi/Bütün dünyā yalan imiş* mısralarıyla Şeyh Ömer Efendi'nin ahirete irtihal ettiği dile getirilmektedir.

11. dörtlükte Şeyh Ömer Efendi'nin erkek çocuklarının ismi zikredilirken, 20. dörtlükte Şeyh Ömer Efendi'nin nereli olduğuna işaret edilmiş ve dedesi Molla Kasım Hoca'dan bahsedilmiştir.⁶

12 ile 13. dörtlükte geçen *Elvedā' eyledim sizden/Böyle imiş emr-i Yezdān/Rāzı olsun Hudā sizden* (12. dörtlük), *Selāmım hem helāl olsun/Bütün yārān u aḥbāba/Bizi fātiḥa ile aḥsın* (13.dörtlük) mısralarıyla geride kalanlar ile bir helalleşme ve ölüm gerçeğine teslimiyet söz konusudur.

16. dörtlükte geçen *Ḥamd u senālar eyledim/Hāccımı edā eyledim/Mevlāma borçlu ḳalmadım* mısralarıyla bir kulun Rabbine karşı olan borcunu ödemesinin verdiği huzur ifade edilmektedir.

17. dörtlükte Şeyh Ömer Efendi'nin geride kalanlar için vasiyeti anlatılırken 18. dörtlükte *Ḳanı ebū ecdādımız/Hani güzel aḥavātimiz/N'oldi server-i sultānımız* dizeleriyle ecel vaktinin gelişyle ölüm hadisesinin vuku bulacağı ifade edilmiş ve bu husus birtakım örneklerle gözler önüne serilmiştir. Hatta üçüncü mısradaki Hz. Muhammed'in vefatına telmihte bulunularak hiç kimsenin bu dünyada kalmayacağı vurgulanmak istenmiştir.

21. dörtlükte *İsmin senin Ḥacı 'Ömer/Raḥmetle oldun mu'teber/Sana aḡlar şems ü kamer* ifadeleriyle Şeyh Ömer Efendi'nin vefatından duyulan üzüntü ve hac farızasını yerine getirdikten sonra vefat ettiği için artık kendisinin *Ḥacı* hitabına mazhar olduğu anlatılmıştır.

23. dörtlükte *Mekke olur maḳām-ı tū/Ḥacı 'Ömerdür nām-ı tū/Mücrim Aḥmed dost-ı tū* mısralarıyla Şeyh Ömer Efendi'nin Mekke'ye defnedildiği, kendisinin artık tam manasıyla *Ḥacı Ömer* olarak bilindiği, şiiri kaleme alan Ahmet Efendi'nin isminin zikredildiği görülmektedir.

2. “Bütün Dünya Yalan İmiş” Şiirinin Çeviri Yazısı

Hazā Ḳaşıde-i Ḥacı 'Ömer Efendi İbni Ḥacı Muḥammed Efendi İbni Şeyh Ḳāsım Ḥoca İbni 'Ömer

⁶ Şeyh Ömer Efendi'nin dedesi Molla Kasım Hoca, (1805/1810-1888) yılları arasında Andılar (Sağona) köyünde yaşamış, Nakşi ve Kadiri şeyhlerindedir. Molla Kasım Hoca, Andılar köyünde kendi ismiyle bilinen türbe içerisinde medfundur (Demirbağ A.; Demirbağ M., 2018:265-267).

1

Terk eyledim kıvam u aḥbāb
Böyle imiş emr u ḥiṭāb⁷
Bir gün olur emr u ḥisāb
Bütün dünyā yalan imiş⁸

2

Şavm u şalāt eyledim
Ḥacc u zekāt söyledim
Rāh-ı Ḥicāzı boyladım
Bütün dünyā yalan imiş

3

Kefene sardılar bizi
Edā edin siz bu farzı
‘Avf eylesin günāhımızı
Bütün dünyā yalan imiş

4

Şarṭ u şerāiṭle⁹ gitsem
‘Arafāt Dağına çıksam
Nice dürlü niyāz etsem
Bütün dünyā yalan imiş

5

Vücūdum çok za‘if oldu
Maḳāmından¹⁰ nidā geldi
‘Ömer ‘ömrün ḥitām oldu
Bütün dünyā yalan imiş

⁷ Metinde şeklinde yazılmıştır.

⁸ Bu şiirin her dörtlükte tekrarlanan son mısraının *Gördüğüm dünyā yalan imiş* şekliyle söylendiği de bilinmektedir.

⁹ Metinde şeklinde yazılmıştır.

¹⁰ Metinde şeklinde yazılmıştır.

6

Beytu'llāha dönüp gitsem
Bütün farzı¹¹ edā etsem
Hacerü'l-esvede yüzüm sürsem¹²
Bütün dünyā yalan imiş

7

Qalmadı tākātım benim
Şarardı vücūdum tenim
Akıtdı gözümde yaşım
Bütün dünyā yalan imiş

8

Şağ u şola kıldım nazār
Evlād u aḥbābım gezer
Hasetle ben kıldım sefer
Bütün dünyā yalan imiş

9

Hācı¹³ Selīm u İbrāhīm¹⁴
Oqu[yu]n Qur'ānı her dāyim
Nüzūl etdi hem 'Azrā' il[im]
Bütün dünyā yalan imiş

10

Rūḥımı alıp çün gitdi
Maqāmında qarār etdi
Bütün ervāḥlar seyr etdi
Bütün dünyā yalan imiş

¹¹ Metinde şeklinde yazılmıştır.

¹² Metinde *sürdüm* şeklinde yazılmıştır.

¹³ Metinde şeklinde yazılmıştır.

¹⁴ Mısrada ismi geçen kişiler, Şeyh Ömer Efendi'ye intisap etmiş kimseler olup kendisiyle birlikte hacca giden kişilerdir.

11

‘ Ābid ‘ Alī Sa‘ dīn hani

‘ Abdu’lķādir Efendi ŧānı¹⁵

Maḥşerde görsün[ler] beni

Bütün dünyā yalan imiş

12

El-vedā‘¹⁶ eyledim sizdenBöyle imiş emr-i Yezdān¹⁷Rāzı olsun Ḥudā¹⁸ sizden

Bütün dünyā yalan imiş

13

Selāmım hem ḥelāl olsun

Bütün yārān u aḥbāba

Bizi fātiḥa ile añsın

Bütün dünyā yalan imiş

14

Kimi mātem-i (?) ğarībim var

Fakat mātem-i (?) ŧehīdim var¹⁹Diyeyin (?) hem Resūl-i muḥtār²⁰

Bütün dünyā yalan imiş

¹⁵ Bu mısralarda Şeyh Ömer Efendi’nin erkek çocuklarının isimleri zikredilmiştir.

¹⁶ Metinde şeklinde yazılmıştır.

¹⁷ Metinde şeklinde yazılmıştır.

¹⁸ Metinde şeklinde yazılmıştır.

¹⁹ Metinde şeklinde yazılmıştır.

²⁰ Metinde şeklinde yazılmıştır.

15

Ezelden yazıldı kalem
Toprağımız Beytü'l-ḥarem
Böyledir emr-i Zu'l-kerem
Bütün dünyā yalan imiş

16

Ḥamd u senālar eyledim
Ḥāccımı edā eyledim
Mevlāma borçlu kalmadım
Bütün dünyā yalan imiş

17

Vaşıyyet eyledim size
Olun şākir²¹ eren²² ḥamde
Ki taḳdīre olmaz çāre²³
Bütün dünyā yalan imiş

18

Ḳanı²⁴ ebū ecdādımız
Ḥani güzel aḥavātımız
N'oldı server-i sulṭānımız
Bütün dünyā yalan imiş

19

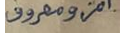
Emr-i ma' rūf²⁵ etsem edā
Nehy-i münkerden hem cüdā²⁶
Rāzı olsun sizden Ḥudā
Bütün dünyā yalan imiş

²¹ Metinde şeklinde yazılmıştır.

²² Metinde şeklinde yazılmıştır.

²³ Kafiye uyumu için çāre ve olmaz sözcüklerinin yerleri değiştirilmiştir.

²⁴ Metinde şeklinde yazılmıştır.

²⁵ Metinde şeklinde yazılmıştır.

²⁶ Metinde şeklinde yazılmıştır.

20

Şāgūnadır²⁷ vaṭānımız
Ḥoca Kāsımdır²⁸ ceddimiz
Muḥammed Muştafādır şāfi‘imiz
Bütün dünyā yalan imiş

21

İsmin senin Ḥacı ‘Ömer
Raḥmetle oldun mu‘teber
Sana ağlar şems ü kâmer
Bütün dünyā yalan imiş

22

.....[bin] üç yüzde doğdı²⁹
Bin [üç yüz] altmışda vefāt itdi
Bu külhāndan ferāğ itdi
Bütün dünyā yalan imiş

23

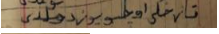
Mekke olur maḳām-ı tū
Ḥacı ‘Ömerdir nām-ı³⁰ tū
Mücrim Aḥmed dost-ı³¹ tū
Bütün dünyā yalan imiş

Temmet

Ḥarrerehu ‘Ömer Fāruḳ el-Kürdi

²⁷ İsmi geçen köy, Elazığ’ın Palu ilçesine bağlıdır. Metinde eski ismiyle geçmektedir. Yeni ismi Andılar’dır.

²⁸ Şeyh Ömer Efendi’nin dedesi olan Molla Kasım Hoca; yörede Şeyh Kasım Efendi, Molla Kasım Hoca, Seyyid Kasım Sağonavi ve Hoca Molla Kasım isimleriyle bilinmektedir.

²⁹ Metinde şeklinde yazılmıştır.

³⁰ Metinde şeklinde yazılmıştır.

³¹ Metinde şeklinde yazılmıştır.

SONUÇ

Anadolu’da yaşamış birçok âlim ve mutasavvıf şahsiyet, yaşadığı bölgelerde sadece manevi bir hizmette bulunmamış; aynı zamanda bölge insanının derdiyle dertlenmiş ve sorunlarını gidermek için bir uğraş vermiştir. Elazığ’ın Palu ilçesinde bu vazifeyi devam ettiren şahsiyetlerden biri de Palu’nun Andılar (Sağona) köyünde yaşamış olan Şeyh Ömer Efendi’dir.

Şeyh Ömer Efendi hakkında kaynaklarda pek bilgi bulunmaması, ilim ve tasavvuf erbabı bu şahsiyetin tanıtılmak istenmesi bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Yöre halkı üzerinde hayli etkisinin olduğu bilinen Şeyh Ömer Efendi’nin Mekke’de vefatı üzerine adına birkaç şiir yazıldığı bilinmektedir. Ancak kaleme alınan şiirlerden sadece birine ulaşılabilmektedir. Çalışmaya konu olan bu şiir, Palu’nun Üçdeğirmenler (Herpünk) köyünde yaşamış ve orada medfun olan ilmi kişiliği ve şairliğiyle tanınan Ahmet Efendi’ye ait olan şiirdir. Bu şiir, ölen bir kişinin duygu ve düşüncelerini kendi ifadeleriyle anlatması açısından “tekellüm-i sâmit” sanatının güzel örneklerinden biridir. Ayrıca ölüm hadisesinin gerçekleştiği sırada yaşanan hadiselerin sırayla verilmesi dikkat çekicidir. Şiirde tasvir, ifade ve çağrışımlar bulunmakla birlikte sade ve akıcı bir üslup kullanılmış; birtakım Arapça, Farsça kelime ve terkiplere de yer verilmiştir.

Çalışma metnindeki kayda göre bu şiir, Ömer Faruk el-Kürdî tarafından istinsah edilmişse de müstensih hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Çalışmanın çeviri yazısı ve tahlili yapılarak kaybolmaya yüz tutmuş bir metnin ilim dünyasına kazandırılması amaçlanmıştır. Bu şiir, yöre halkı ile kanaat önderi arasındaki bağın güçlülüğünü yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu alanda çalışma yapan araştırmacıların bu tür çalışmaları araştırıp gün yüzüne çıkarması; tarihî, tasavvufî ve edebî yönleriyle tanınan Elazığ’ın kültürel belleğinin tespiti açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

DEMİRBAĞ, A.-DEMİRBAĞ M. (2018), “Palu’nun Manevi Şahsiyetlerinden Molla Kasım Hoca”, Uluslararası Palu Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (Edit. ÇAKAR, E.; ÇELİK, K.; KISA, Y.), C. 2, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No:4, Elazığ, s. 265-274.

NAZİK, S.-DEMİRBAĞ, A.-DEMİRBAĞ M. (2021), Serencâm Şeyh İbrahim Efendi-zâde Ali Efendi (İnceleme-Tenkitli Metin- Tıpkıbasım), Sonçağ Akademi Yayınları, Ankara.

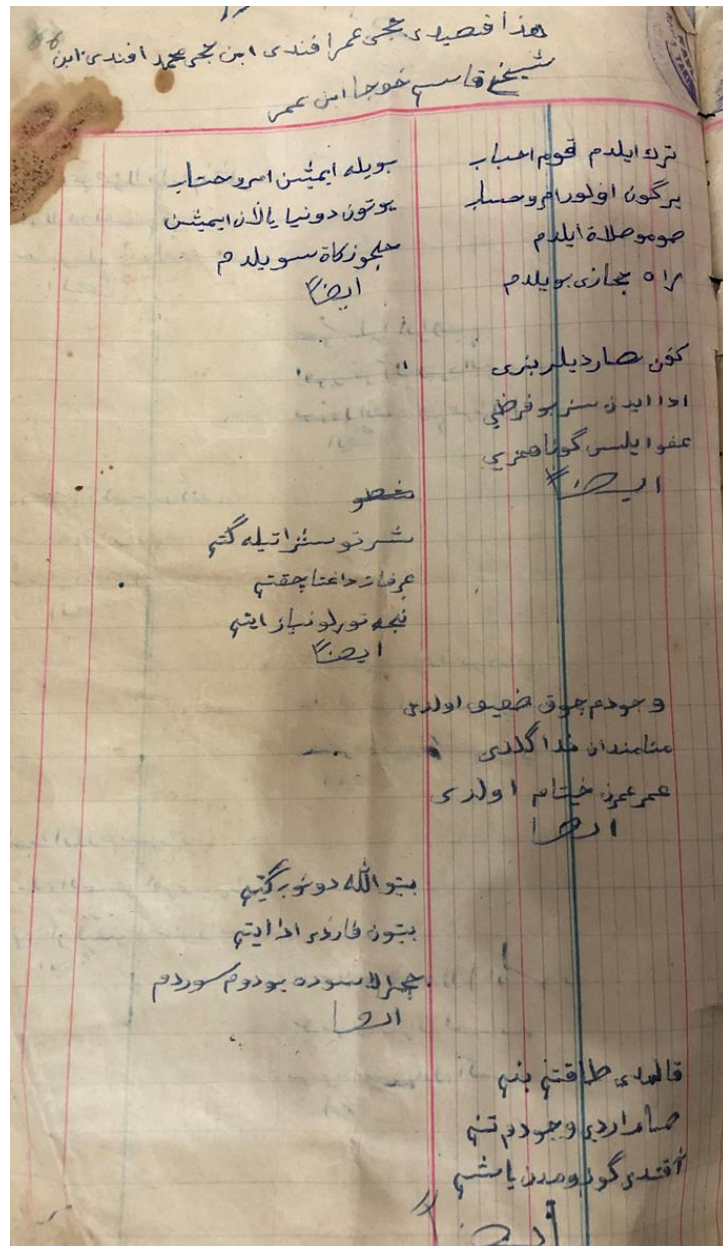
SELÇUK, B. (2019), “Edebî Sanatlar”, Eski Türk Edebiyatı Teorik Bilgiler, (Edit. Özer Şenödeyici), Kut Yayınları, Çorum.

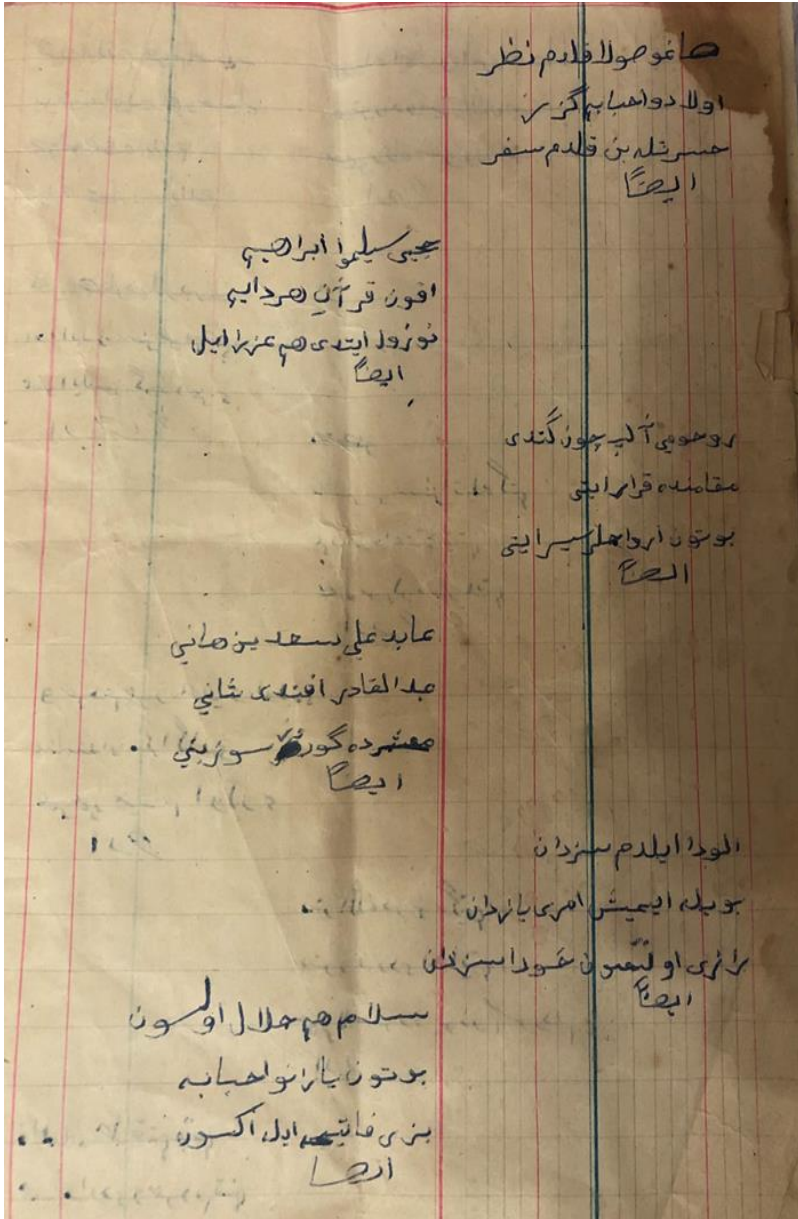
Kaynak Kişiler

Şeyh Abud Efendi (Abidin Demirbağ, öl. 2002), 92, serbest meslek,
Elazığ/Palu.

Ali Rıza Cirit, 64, memur, Elazığ/Kovancılar.

TIPKIBASIM

کمز صلات عمریهم وافر
فقت ماقر شهیدم وافر
دیباچه هم کسول موختار
ایضا

ان لادن یار لدی قلم
تویله هم بیتو الحرم
بویله در امره مد الکرم
ایضا

عهد و سال اولدم
عاجی ادا اولدم
مولام بویله اولدم
ایضا

و صیحة اولدم سزه ا
اولون شا کیر ایدن سیمه
کیمی تقدیره چاره اولما
ایضا

کان ابو اجد ادر
هان گوزل اخوان
تولدی کر و کولطان
ایضا

امن و معروف ایتیم ادا
توهمی شکر داندهم جودا
شانی اولسون سزدن خدا
ایضا

